Vendég a zongoránál

Nemrégiben három fiatal fővárosi vendégszólistája volt a marosvásárhelyi Filharmóniának: két főiskolás és a George Enescu Zeneliceum XII. osztályos növendéke: Rácz Aladár.

A koncert délelőttjén a próbát hallgattam kis ideig. Természetesen a legfiatalabb került utoljára sorra, a zenekar is már meglehetősen fáradtan dolgozott, a zongoránál pedig engedelmesen, kisdiákosan ült és játszott, vagy hallgatta Szalman Lóránt karmester intéseit Rácz Aladár. Csak a tanárnője, Camelia Pavlenco, aki harmadik elemista korától tanítja, figyelte izgalommal az első sorból a színpadi történéseket, néha-néha még „súgott" is.

Este mintha csoda történt volna, mintha nem a délelőtti kisdiák, hanem magabiztos, érett művész ült volna a zongorához Beethoven I. zongoraversenyének előadására. Megdöbbentő iramot diktálva a zenekarnak és nem diákos, hű kottaolvasást mutatott be nekünk, de játékával a kompozíció formáját világította át, nagy teremtőképzelettel és koncentrálókészséggel, a mű ritmikai és dinamikai tervének szuggesztív megjelenítésével. Élmény volt a játék önmagában és szívet melegítő ugyanakkor, hogy ilyen bravúros hangszerjátékra és a zenekarral való hibátlan összjátékra képes ez a nagyon szerény, nagyon tudatos fiú.

A hangverseny után is olyan magától értetődően, megilletődés nélkül ült le egy röpke beszélgetéshez, akárcsak a zongorához. Mint ami vele jár a mesterséggel.

— Honnan a zenekarral való együttműködésben ekkora jártasságod?

— *Beethoven I. zongoraversenyét 1982-ben a ploieşti-i filharmonikusokkal is játsztam, Cristian Brîncuşi vezényletével, s ebben az évadban Konstancán adtam elő Paul Staicu vezényletével. De azt hiszem, a zenekarral való egyéolvadás, szimbiózis megtanulása inkább érzék dolga, talán nem is lehet azt megtanulni.*

— Külföldön is felléptél már?

— *Versenyeken vettem részt. 1982-ben Barcelonában a Maria Canals Nemzetközi Ifjúsági Versenyen III. díjat nyertem, s ugyanebben az évben Olaszországból és Csehszlovákiából a fiatal zongoraművészek versenyéről szintén III. díjjal tértem viszsza. 1983-ban már felnőtt versenyben a középdöntőbe jutottam Belgrádban, 48 versenyező közül az első 16 közé. A tanárnőm nem jöhetett velem, magam kellett vigyázzak magamra, megszervezzek mindent magam körül, de ezt is meg kell szokni. Szerencsére elég jól beszélek angolul. 1984-ben a lipcsei Nemzetközi Bach-versenyen, megint csak a felnőttek között, 49 zongorista közül bejutottam az első húsz közé.*

— Hány éves vagy most?

— *Rövidesen, január 29-én, betöltöm a tizennyolcat.*

— Mióta tanulsz zongorázni?

— *Ötéves születésnapomra kaptam a szüleimtől egy pianinót. Nagy élmény volt számomra. Azóta... Nálunk a családban különben is hagyománya van a muzsikálásnak: nagyapám cimbalmos volt, apám is nem hivatásos ugyan, de szenvedélyes zenész, ő választotta számomra ezt a hangszert.*

Amint a marosvásárhelyi hangverseny is újra igazolja: a választás kitűnő volt!

MAROSI ILDIKÓ

Egy olaszországi versenyen

„Amire a fiatal nemzedék nem vállalkozhat"

„Alig voltam négy esztendős, amikor falumban minden vasárnap az utcáról meghallottam a táncoló népeknek húzott zenélést. Minden vasárnap el kellett vigyenek a táncba, mert úgy lelkesedtem a muzsikáért, táncért! Ezt látva, jóatyám elhatározta, zenére fog tanítani. Volt is a házunkban egy lestrapált öreg zongora, melyen soha senki nem játszott, és csak dísznek tartották a lakásban. Klaviatúrája úgy nézett ki, mint egy foghíjas öregasszony. Én úgy féltem, ahogy ma is félek az öreg nőktől, és azt mondtam, hogy én ezen a foghíjas kisasszonyon nem akarok zenét tanulni. Azt kívántam, taníttassanak hegedülni... A falusi primás fülhallás után megtanított arra, hogyan kell felhangolni a masinát és megmutatta, hova tegyem az ujjamat, hogy kijöjjön rajta a nóta: Ha bemegyek, nem vagyok kint... Ettől kezdve a legjobb gyermek lettem, mert egy kis sámlin ülve egész nap cincogtam, úgy, ahogy tudtam."

A tréfás hangú visszaemlékezés Lakatos Istvántól, a hazai magyar nyelvű zenetudomány rangidős mesterétől származik. Első zenei írásait tizenhat évesen, gimnazista korában közölte (Zenei tudósítás Kolozsvárról: 1911; Tudósítás Kolozsvárról: 1912). Azóta dolgozik megszakítás nélkül. Eredményekben gazdag, bő termést hozó évtizedei során muzikológiai, pedagógiai, előadóművészeti és mérnöki tevékenységet fejtett ki.

A zenetudomány fáradhatatlan művelőjeként Lakatos István a hazai zenetörténet-kutatásban tűnik ki elsősorban. Erdély zenei múltjáról számos ismeretlen vagy méltatlanul elfeledett értéket hozott felszínre, vitt be a köztudatba. Adalékokkal bővítette a román zene fejlődéstörténetét, a román népdalkutatást; megtalálta és közzétette az első magyar opera (Ruzitska József: Béla futása) és Erkel Ferenc 1953-ig ismeretlenül elfekvő kantátájának az eredeti kéziratát; új megvilágításba helyezte a dodekafónia eredetét, és feltárta Bolyai János, a zseniális matematikus és kiváló hegedűművész zeneelméletének a lényegét; gazdag dokumentációs anyaggal szemléltette a régi és újabb kori román—magyar zenei kapcsolatok sokrétűségét; elsőként publikálta Enescu budapesti hangversenyeinek a dokumentumait, melyek arra is fényt derítenek, hogy a nagy román zeneszerző — a harmincas évek elején — a magyar fővárosban végezte el Oedip című zenedrámáján az utolsó simításokat. Lakatos István értékes adatokkal járult hozzá hazánk zeneművészetének a német, olasz, lengyel, cseh stb. zenével való kapcsolattörténetéhez.

Zenekritikáival és muzsikusokról írt életteljes portréival, hangverseny-krónikáival és könyvismertetőivel, akárcsak az ifjúság zenei nevelését célzó hangversenyeket bevezető és népszerűsítő előadásaival csaknem hét évtizeden át volt jelen —

LAKATOS ISTVÁN 90 éves

elsősorban a kolozsvári napisajtó és a romániai magyar folyóiratok hasábjain.

Lakatos István írásainak a bibliográfiáját Benkő András állította össze: „Ha serkentett vagy elmarasztalt, ha adatot gyűjtött vagy tanáccsal szolgált, ha együtt dolgozott fiatalabb munkatársaival, román, magyar, német vagy más nemzetiségű szakemberekkel — egyaránt zenei életünk fejlődését tartotta szem előtt" — méltatja Benkő András. Lakatos István pedig így vall önmagáról: „A munkakedvem nem lanyhult, csak annyiban, hogy már rosszul látok és nagyothallok, ami természetesen erősen gátol a munkámban. Ilyen nehézségek miatt naponta csak 2—3 órát dolgozom, és az orvosok tanácsára naponta másfél órát járkálok, miért is elmondhatom, hogy **járásbiró** vagyok öreg napjaimra. Itt-ott még publikálok olyan dolgokat, melyekre a fiatal nemzedék nem vállalkozhat, mert nem csinálta végig."

Pedagógiai tevékenysége a zenei és műszaki nevelés számos területére kisugárzott: a Marianum Zeneiskolájában hegedűtanár (1920—24); az almérnöki iskola műszaki rajztanára (1926-tól); a Societatea Politehnica tantestületének a tagja egy évtizeden át (1930—40); a kolozsvári zenekonzervatórium, majd az 1950-es átszervezés után — a Gheorghe Dima Zeneművészeti Főiskola zenetörténeti előadótanára, tanszékvezetője és tudományos titkára (1949—63); ezzel párhuzamosan a mezőgazdasági főiskolán is tanított. Pedagógiai munkásságával az egyetemi ifjúság modern zenetudományi és magasfokú műszaki képzéséhez járult hozzá.

Előadóművészként elsősorban a kamarazene művelése terén emelkedik ki. A klasszikus és romantikus szerzők művei mellett a kor jeles hazai és külföldi zeneszerzőinek a hegedű-zongoradarabjait, trióit és vonósnégyeseit szólaltatta meg. Elsőként adta elő Kolozsváron együtteseivel Dimitrie Cuclin híres Trióját, Debussy, Kodály, Malipiero, Enescu, Drăgoi, Delly-Szabó Géza, Milhaud stb. vonósnégyeseit és más egyéb kompozícióit. Kamaramuzsikájával városa zenekultúrájának a felvirágozását segítette elő a két világháború közötti időszakban.

Munkásságának lényeges területe a zeneszervezés. Az említett kamarazene-együttesek összetartása-fejlesztése mellett állandó tevékenység jutott osztályrészéül a Kolozsvári Zenekonzervatórium elnökségének munkájából (1930—40); az RSZK Zeneszerzőszövetségének tagjaként (1949-től), illetőleg a Román Tudományos Akadémia kolozsvári fiókjának a főkutatójaként. Jelentős hazai és nemzetközi értekezleteken, fesztiválokon, és zenei versenyeken tudományos közleményekkel vagy zsüritagként szerepelt. Jelen volt Bécs, Párizs, London, Zürich, Lausanne, Budapest, Prága, Varsó stb. nagy zeneművészeti összejövetelein.

A két világháború közötti és utáni periódusban — sokrétű zenei tevékenységével párhuzamosan — mérnöki munkásságot fejtett ki a kolozsvári mérnöki hivatal keretében, részt vállalt az 1945—49-es évek híd- és útépítő munkálataiból, a háború utáni újjáépítésből.

1945-ben doktorált: doktori értekezésében a román népdal és irodalom kérdését tárgyalta az egyetem filológiai karán.

Lakatos István termékeny évtizedei során híven szolgálta — ma is szolgálja — hazánk kultúráját, a népek-nemzetek közötti barátság és szolidaritás nemes eszméjét.

Lakatos István munkássága méltó elismerésben részesült nemegyszer: a Munkaérdemrend III. fokozatát kapta meg (1957); a Prágai Dvorak Társaság levelező tagjainak a sorába választotta (1958-tól); a Csehszlovák Zeneszerzők Szövetsége Dvořak-emlékéremmel jutalmazta (1958); a dahlbrucki (NSZK) Busch Zenetársaság vette föl tagjai közé stb.

Pista bácsi tréfás kedvvel, munkabírással, üde szellemi erővel éli jelenünket. Mesterként most is a nehezét vállalja a munkának, azt, amihez a fiataloknak nincs türelmük. S bár egész életét, minden napját boldognak érezte, ünnepnek, a protokolláris köszöntőktől mindig fázott. Legyen tehát ez a sokoldalú tevékenységét éppen hogy felvillantó cikk — amely 90. születésnapjára készült — a fölaranyló s még ráváró munkanapok igézetére emlékeztető jókívánság.

ARTISJUS — '84

A nemzetközi zenekultúrák és az európai, illetőleg egyetemes zene mai helyzetének az áttekintésében és a továbblépés lehetőségeinek a mérlegelésében jelentős szerepet játszanak a hagyományossá vált, országok közötti sokoldalú művelődéspolitikai kapcsolatok, azok, amelyek elősegítik a népek, nemzetek és nemzetiségek kulturális-művészeti értékeinek a széles körű elterjedését, kölcsönös ismeretét-értékesítését, a szellemi javak egészséges körforgását.

Egyik példája ennek a Budapesti Szerzői Jogvédő Iroda ARTISJUS díjainak az 1984-es kiosztása. A kitüntetést évente adományozza a Jogvédő Iroda zsürije azoknak a magyarországi és külföldi muzsikusoknak, illetőleg színházi szakembereknek, akik kimagasló tevékenységet fejtettek ki a magyar dráma és zene népszerűsítése terén világszerte. Az ARTISJUS kitüntetettjeinek egyike Viorel Cosma muzikológus, a Bukaresti Ciprian Porumbescu Zenekonzervatórium tanára.

A díjak hivatalos átadására Budapesten, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán került sor. A jelentős esemény alkalmából Petrovics Emil Kossuth-díjas zeneszerző, a szervezők és a zsüri nevében köszöntötte a díjazottakat.

A díjazottak nevében Viorel Cosma kért szót: „Harminc évvel ezelőtt jártam első ízben Budapesten — mondotta Viorel Cosma a többi között. — Abból az alkalomból tartózkodtam a magyar fővárosban, hogy elvégezzem a szükséges korrektúrát **Bartók Béla levelei** (1954) című kötetem levonatán. Akkor ismerkedtem meg Kodály Zoltánnal, Lajtha Lászlóval, Szabolcsi Benczével, Somogyi Lászlóval és sok más jeles magyar muzsikussal. Gazdag tevékenységüket megszakítás nélkül népszerűsítettem-terjesztettem Romániában. Nem is tudom, azóta hányszor tértem vissza szép országukba. De azt biztosan állíthatom, hogy a magyar kollégákkal a két zenekultúra kölcsönös megismerése érdekében kötöttem barátságot."

Viorel Cosma — a román—magyar zenekultúra következetes kutatója — 1954-ben publikálta **Bartók Béla levelei** című kötetét. Sok jelentős cikket közölt a két szomszédos ország zeneművészetének a kölcsönhatásáról. Szemelvényként mindössze néhány példát idézünk az utóbbi évek ilyen irányú terméséből: 1980-tól tartja megszakítás nélkül Viorel Cosma nevezetessé vált előadássorozatát **Vocația universală a folclorului românesc** (A román folklór egyetemes hivatása) címen a fővárosi filharmónia rendezésében. Folytatásos előadásaiban gyakran idézett az évek folyamán a magyar zene klasszikus és mai értékeiből. Ismertette Szabados Béla, Szabó Ferenc, Veress Sándor, Petrovics Emil és mások művészetét. Zeneszerzőkről és előadóművészekről írt portréit műelemzésekkel bővítette. Sokat foglalkozott Erkel, Liszt, Bartók és Kodály munkásságával is. A magyar és nemzetközi zenetudomány élénken reagált Viorel Cosma Bartókról (Bécs, 1981) és Kodályról (Budapest, 1982) a százéves évfordulók kapcsán tartott tudományos értekezéseire. A **Cantata profana** „ősszövegével" kapcsolatos nézeteit, kutatásainak az eredményeit a Tribuna României, a Művelődés és több más hazai sajtóorgánum közölte 1984 folyamán. Ugyancsak 1984 nyarán a Román Rádiótelevízió Szimfonikus Zenekara első ízben szólaltatta meg — Viorel Cosma közreműködésének köszönhetően — Petrovics Emil magyar zeneszerző három Eminescu-versre komponált kantátáját. A műsort Iosif Sava ismertette, a szólószámokat pedig Monica Teodorescu, az operaház művésznője interpretálta. Tervek szerint ugyanez az együttes az 1984—85-ös évadban ismét megszólaltatja Petrovics Emil román szövegre írt remekét.

CSIRE JÓZSEF